

PREMONEDA I MONETIFORME LOCALITZADES AL TERME MUNICIPAL DE BELLPUIG I ENTORNS

per Jaume Torres i Gros

L'home, abans d'inventar la moneda, per adquirir les coses que necessitava, recorre als anomenats canvis directes o intercanvis d'objectes d'un a altre, de mutu acord entre ells. De fet va sorgir el valor de canvi d'articles variats i s'estén i relaciona entre poblats.

L'objecte metall fou adoptat amb la idea que era de llarga durada i fàcil de trasportar i a la vegada podia tenir multitud d'aplicacions; d'aquesta forma es generalitzava les bases de canvi, com a vertader capital. Mentre, la ma d'obra no tenia valor, es canvien indistintament tots els objectes de metall per coses que es volia obtenir, aleshores fou determinat que en fos l'ordre de pes i valor dels metalls.

Els objectes de metalls foren diversos, segons els poblats i governs de ciutats. De les primeres que se'n té notícia són les destrals (labrys) fetes servir a zona del mar Egeu, la Creta, Lídia, on la doble destral era símbol de la divinitat local. Sorgí entre aquestes ciutats el comerç entre elles, després s'estengué als poblats del Mediterrani arribant a Itàlia i a la península Ibèrica. A l'interior d'Europa, els pobles celtas usaren unes rodes anellades amb contorns trenats, suposat símbol solar, i coses similars com a peces de canvi, no per pes; eren conegudes pels pobles com "pecus" o "pocúnia", reconegudes com Monotiformes.

De les primeres formes d'objectes metàl·lics, originades per les necessitats personals amb noves formes de transformació, així les destrals van prendre forma i reduccions amb lingots de metall que des del segle VI a. C. o bé amb pans de plata i objectes anellats, on es posaven senyals visibles o no sent el valor de pagament reconegut de l'emissor i receptor; cal recordar que a la Itàlia central, al segle III a. C., s'admetien una sèrie de peces en forma de petxines, que s'escampa el seu

ús per la zona ibèrica, considerades les premonedes; generalment són de plom i coure; aquí n'hem trobat en forma de dofins.

Com trobem a l'estudi *La Moneda Hispanica desde sus orígenes hasta el siglo V*, de Fernando de Álvarez i Burgos (Madrid 2008), la premoneda a Hispania (segles X al I a. C.) presenta cinc grups tipològics, iniciant amb simples coques o pans foses, esfèriques o lingots allargats fets de coure o ferro; entre els segles X. al IV a. C. ja són els objectes més petits, com lingots allargats i objectes doblegats i circulars, i utilitzen metalls de plata i or (anells, destrals, rodes); aquests tipus de premonedes foren introduïts del segle VIII. a. C. al I d. C.

Si bé la moneda com a tal sorgeix amb valor del pes del metalls preciosos, plata, or i coure; al segle VIII. a. C., al regne de Lidia, adaptà les mesures de pes i grams del regne de Babilònia, tot creant un sistema valor moneda segons el pes dels metalls.

No per això acaba l'ús de la premoneda, la qual continua als poblats allunyats de les urbs comercials, on continuaren fent i admeten encunyacions de premonedes per a les seves necessitats. Paral·lelament també aparegueren les encunyacions monotiformes i sembla s'inicien amb força al segle II. a. C., ara degut les necessitats de tipus particular, locals i municipals, i les feren amb diverses utilitats, possiblement d'ús per a pagament i senyal a canviar, després, per les emissions oficials admeses per l'autoritat.

Fou el plom el metall més utilitzat per sa fabricació i rara vegada amb coure. Se'n coneixen les conegudes com encunyacions de mineria i les agrícoles. Són moltes les peces monotiformes conegudes però solen ser poques les catalogades; les documentades semblen tenir relació amb les activitats mencionades, cap al segle I. a. C. En aquells temps també hauria d'haver-hi els seus grans latifundis, i els exportadors d'olis, vins i cereals utilitzarien dites peces, encunyacions privades, per el seu ús interior i canviabls per moneda d'ús normal en l'àmbit local.

Al mateix temps també sorgiren imitacions i falsificacions indígenes, fent còpies de les emissions de monedes com les romanes potser també per falta de moneda fraccionària, encunyant coures. Dites imitacions i falsificacions de moneda es feren degut a la falta de governs legítims o no fent-se com encunyacions de necessitats la premoneda o monotiformes. Arribarien des de l'època romana a l'edat mitjana que retornen el seu ús aquestes admeses i encunyades pels senyorius locals, i en casos semblants arribaren a ser utilitzades fins fa poc als nostres temps, com les emissions de paper moneda local.

Seguin la pràctica de fer arqueologia de camp amb molta constància, arribem a obtenir els fruits de recerca, com deia l'historiador Enric Ripoll.

Dono ara una catalogació de peces de premonedes o monotiformes, objectes de metall des de la prehistòria a l'edat Mitjana, com una ordenació d'elles

posades amb un ordre cronològic, segons exposaré, si bé després hi vingueren l'època de les encunyacions de Pellofes, eclesiàstiques de plom, llautó, llauna, al temps apareixeran els vals de cartró i paper, bitllets de Bancs estatals etc. amb ells les de circumstàncies i necessitats, degut la falta de moneda fraccionària del govern etc, arribant a les targetes de plàstic ja a finals del segle XX.

- 1) Destral plana de bronze, vers el 1100 aC. Forma trapezoidal, allargada, amb un tall lleugerament corbat i l'extrem superior recte i una mica esmolat. L'extrem proximal apareix llimat amb la finalitat d'aprimar i esmolar el tall.

Mides: 114 mm llargada x 38 mm. Fulla de 2 mm.
Taló fulla de 5 mm de gruix, centre 8 mm.

Pes 168 grams.

- 2) Peça en forma de destral, de bronze, sense datar, feta amb motllo, fosa cantó sense tall, un cercle a la part central, semblant a un pesal.

Mides: 40 mm de llargada, 2,8 mm de fulla i 3 mm de gruix.

Pes 9 grams.

- 3) Peça tosca i rústica, en forma de coca aplanada i arrodonida, de plata, com si fos un residu de fundició primitiva; el sota aplanat. Són dues, les trobades; podrien estar fetes entre els segles X. i VI a. C.

Mides: 35 mm de d'aplada

Pes 30 grams.

- 4) Peça de plom en forma de coca aplanada, arrodonida, ovulada la part superior. Es podria datar entre els segles X. i VI a. C.

Revers: sota aplanada amb un reseguell, circular i gravat un cap d'home barbut mirant a l'esquerra.

Mides: 40 mm, i de 3 a 6 mm de gruix.

Pes 60 grams.

- 5) Anell de bronze, segle I a II d. C. Premoneda. Cilíndrics, oval i força gruixut, on sembla ser una serp amb dos caps enfrontats formant un cercol continu; aquest tipus és documentat com la serp que es menja la cua, que a la vegada és un altre cap (ex. al Museu de Reus).

Mides: 18 mm de diàmetre, i 8 mm de gruix.

Pes: 50 grams.

- 6) Anells de bronze del segle I al V d. C. Són peces circulars, es troben freqüentment en jaciments romans i s'identifiquen com a premonedes. N'hem trobat cinc i una de ferro, fetes amb motllo.

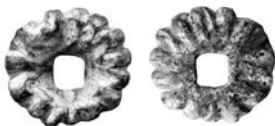
Mides: Tipus A. 26 mm de diàmetre i 5 mm de gruix.

Pes: 10 grams.

Tipus B. 20 mm de diàmetre i 3 mm de gruix.

Pes 3 grams.

- 7) Peces circulars o rodes solars, una de bronze i l'altra de ferro, amb un forat central. Sembla que foren fetes entre els segles VI a I a. C.

Mides: Tipus bronze 21 mm de diàmetre, i 4 mm de gruix.

Pes: 9 grams.

Tipus ferro 30 mm de diàmetre i 3 mm de gruix.

Pes: 1,3 grams.

- 8) Plom circular en forma de moneda, usat entre els segles V i II d. C. Tipus agrícola.

Anvers: al centre una espiga, a les dues bandes una petxina.

Revers: incús.

Mides: 28 mm de diàmetre i 4 mm de gruix.

Pes: 30 grams.

- 9) Plom circular de tipus semblant a l'anterior.

Anvers: al centre hi ha gravada una petxina.

Revers: llis, incús.

Mides: 36 mm.

Pes: 27 grams.

- 10) Plom forma de petxina. Segles I. a. C. a I d. C.
Origen romà.

Tipus A: Petxina circular i ovulada, forma natural, amb la marca V.

Revers: llis, incusa.

Mides: 22 mm de diàmetre i 6 mm de gruix.

Pes: 25 grams.

Tipus B: Petxina circular còncava de coure.

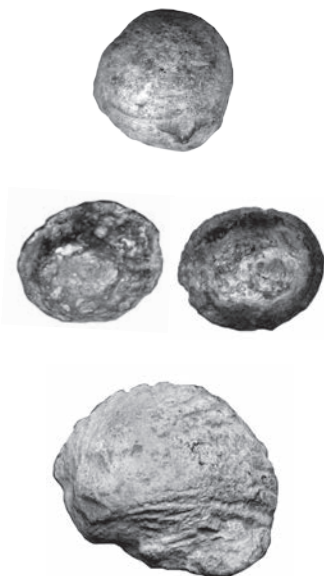
Mides: 27 mm de diàmetre, 3 mm de gruix.

Pes: 11 grams

Tipus C: Petxina de plom, format natural i gran.

Mides: 40 mm de diàmetre, 18 mm de gruix.

Pes: 140 grams.

- 10) Plom forma de dofí, format gran natural allargat, i gruixut. Sembla que feia el mateix ús que les petxines romanes.

Mides: 48 mm de llargada, 23 mm d'amplada, i 11 mm d'alçada.

Pes: 100 grams.

- 11) Peca figura de dofí petit, de bronze. Sembla de la mateixa època que l'anterior, romana.

Mides: 32 mm de llargada, i 14 mm d'amplada.

Pes: 12 grams.

- 12) Peça placa de coure ibèrica quadricular i llarga, vers els segles V a III a. C. podria ser un pesal segons format, quadrangular, amb una gran X central, amb dues franges verticals a les bandes.

Mides: 44 mm de llarg, 30 mm d'alçada, i 3 mm de gruix.

Pes: 59 grams.

- 13) Peça placa fina de llautó retallada, reaprofitada d'un objecte decorat, bractejada, iberoromà.

Anvers: Cap de Hèrcules barbut amb collar llis, dos dofins darrere el cap i un quadrat sobre el front (adquirida a canvi col·lecció privada forana).

Revers: incus amb figura cap.

Mides: 65 mm de llargada, i 45 mm d'alçada.

Pes: 2,2 grams.

- 14) Peça de llautó retallada, desigual, reaprofitada i bractejada, igual forma que l'anterior amb la remarca d'una moneda As, romana.

Anvers: cap de l'emperador Tiberi, amb prat de llegenda a l'esquerra. TI.GAES.CESAR.V.

Mides: 80 mm de llargada, i 50 mm d'alçada.

Pes: 2,5 grams.

- 15) Premoneda As de coure, tosc, d'imitació romana, fals o de necessitats de l'època.

Anvers: Cap del Deu Janus. Revers: Proa Nau sense llegenda.

Mides: 30 mm de diàmetre, i 2 mm de gruix.

Pes: 21 grams

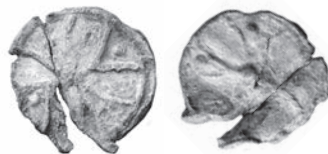
ÈPOCA MEDIEVAL

- 16) Premoneda plom de necessitats. Segle XII a XV d. C. Tipus semblant a les pellofes eclesiàstiques.

Anvers i revers iguals Creu, forma de pètals de flor, un punt entre espais .

Mides: 18 mm de diàmetre.

Pes: 2,5 grams.

- 17) Plom. Eclesiàstic Medieval ,sobre el segle XIII o XIV.

Anvers: Un monjo al centre, a la dreta l'escut de l'orde de la Mercè, cercat per altre cercle de cordó.

Revers: Escut de Catalunya cimat de creu patada, cercat per un cercle de cordó.

Mides: 22 mm d'alçada, i 2 mm de gruix.

Pes: 4 grams.

- 18) Premoneda plom senyal local de Bellpuig anepígrafa. vers el segle XIV.

Anvers: Puig cimat de creu patada, a les bandes les inicials A i P.

Revers: Creu patriarcal catalana, dins un gran cercle, amb tres anelles i tres punts a les bandes de la creu, orla esglaonada.

Mides: 18 mm de diàmetre.

Pes: 2 grams.

- 19) Premoneda plom local de Bellpuig. anepígrafa.

Anvers: igual a l'anterior.

Revers: Mata de tres cards amb ambles fulles i tres arrels.

Mides: 16 mm de diàmetre.

Pes: 1,9 grams

- 20) Premoneda plom local de Bellpuig. anepígrafa incusa.

Anvers: Mata triple card a la part superior alt. sota; Puig cimât de flor de lliur, a les bandes, flors de lliur tosques forma estrella.

Mides: 14 mm de diàmetre.

Pes: 1,5 grams.

- 21) Plom. Senyal, incusa i anepigràfica.

Anvers: Mata de Triple Card, Flors de rodones amb dos pètals i fulles amples, sense arrels.

Mides: 19 mm de diàmetre.

Pes: 3,2 grams.

- 22) Plom incús. Inèdit, atribució incerta.

Anvers: Tres pujols separats al central una Creu, un L girada sobre cim esquerra, entre ells orla de punts.

Mides: 19 mm de diàmetre.

Pes: 2 grams.

- 23) Plom incusa, inèdita, incerta. Sobre retall planxa de plom.

Anvers: Tres Pujols Creu al central i als de les bandes una creu flor de lliur.

Mides: 47 mm d'amplada i 45 mm d'alçada.

Pes: 20 grams.

Després d'aquesta època Bellpuig tingué permís reial per encunyar moneda local, diners i ardits i ho farà amb metall de coure, amb excepcions de plom i llautó, entre els segles XIV i XVII.